

Eesti filmi uue laine tilluke tsunami loksus Soome lahe randa

„Viimaste” karged ja lumised kaadrid on justkui viimane osa Veiko Õunpuu filmitsüklist, mis algas „Sügisballiga”.

ARVUSTUS
Maarja Hindoalla
filmikriitik

Iga uut Veiko Õunpuu filmi on järjest keerulisem vaadata autori varasemast loominguist lahus. Ehkki keskkond ja kontekst muutuvad, hakkavad korduma mehhanismid ja meeleolud, millest joonistub välja rafineeritud ja eriomaselt kindel käekiri.

„Viimaste” maitsebuketis on tunda täpselt mõõdetud koguses lavastaja eelmiste filmide maiku. On „Sügisballi” ja „Püha Tõnu kiusamise” laadis moraalne laostumine ja röövkapitalismis kaubastunud inimsuhted, tühiraanlik mehine kemplemine, „Free Range’i” romantiline põgenemise- ja vabadusiha ning „Roukli” ärev irrutatus. Soome stsenaaristi ja lavastaja Eero Tammi ideel põhine-

va „Viimaste” keskkonnaks, mis Õunpuu filmides on ühes või teises plaanis alati olnud ääreala, on valitud põhjamaise vesterni karged tundra- ja tundemaastikud.

Filmi peategelane on sõna-aher ja pehme moega Ruppi (Pääru Oja), kes jääb põlisrahvaste elulaadiga põdrakasvatavast isa (Sulevi Pelto) ja testosterooniga üledoosist labiilseks muutunud kaevanduse juhataja Kari (Tommi Korpela) huvide konfliktikeskele: Soome ürgmaastikel koh-

Õunpuu suudab iga järgmise filmiga üles ehitada täiesti uue ja haaravalt põneva mikrokosmose.

tuvad eriskummalistel viisidel ida ja lääs. Peale töiste kokkupõrgete hakkab Ruppi ja Kari vahel pingeid kerima ka kohalik *femme fatale* Riitta (Lau-

Rahvusoperis anti üle publikupreemiad

Rahvusoperis Estonia kuulutati välja tänavuse publikupreemia laureaadid: sopran Kristel Pärtna ja tenor Reigo Tamm. Mõlemad said 2000-eurose preemia ja auhinna, mis kujutab kaht aplodeerivat kätt. **EPL**

Toimetajaauhinna pälvis Kajar Pruul

Edvin ja Lembe Hiedeli nimelise toimetajaauhinna laureaata on ajakirja Vikerkaar toimetaja Kajar Pruul. Auhinna on varem pälvinud Maiga Varik, Triin Ka-

lep, Anu Saluäär, Linda Targo ja Asta Põldmäe. Auhind antakse üle 30. septembril, rahvusvahelisel tõlkijate päeval Tartu ülikooli kunstimuseumis. **EPL**

ra Birn), kes on eluga ummikusse jõudnud, ent unistab naiivse innuga paremast tulevikust. „Viimastest” vaatavad vastu varasematest filmidest üdini tuttavad karakterid: fundamentaalsete kõhkluste küüsis vaevlev (noor) peategelane, kes ei taha või suuda maailmaga (enam) suhestuda, vana kooli reeglite järgi mängiv „mehine” mees ja ühe või teise pärast igikannatav (heledapäine) naine, (kes enamasti näiteks šampanja ja delikaatesslihaotode peale siiski leebub).

Film kui malemäng

Õunpuu filmide kujud on justkui pidevas liikumises, ent tammuvad oma vabaduseunelmates ühe koha peal. Olgu ärandatud trolli, kahveltõstuki, hobuse või aiakäruka sametist samblamaastikku poriseks nühhkides, igatsevad oma argielu mannetusse uppuvad tegelased kuhugi mujale. Ent omaenda piiratuse ja painete eest ei ole võimalik põgeneda, sestap tuleb leida vabadus endas või minna muutuste keerises põhja, sest kui senine sotsiaalne, emotsionaalne ja majanduslik eksistents hakkab pidurdamatult lagunema,

on võimalik vaid hukatus või taassünd. Seega võiks Õunpuu filme vaadelda nagu malemängu, kus igaks partiiks seatakse lauale samad malendid, mis lähevad pärast mängu võidust või kaotusest olenemata ühtmoodi karpi tagasi.

Olgugi et tegelased ja nende teekonnad hakkavad korduma, suudab Õunpuu iga järgmise filmiga üles ehitada täiesti uue ja haaravalt põneva mikrokosmose. Väikese inimese eksistentsiaalse siseheitluse taust on igavikuline loodus – vabastav meri, tühi rand, eksitav ürgmets – või perifeerne linn – anonüümses magalajoonis kõrguvad karbitornid, (elu)kunstnike räpased urkad, lollidemaa ilmetud ja hingetud klaaskastid. Kindlasti on „Viimased” tänu oma võluvale eksotilisusele ka üks põnevamaid keskkondi, mille taustal ilmestub selgelt loodusvarade ja -hoiu teemaatika. Atmosfäär on eksimatult tuttav – omamoodi süng ja kurjakuulutat, palistatud groteski ja vägivallaga – ning endiselt haarav ja mõjus. On isegi omajagu kummastav, et „Viimased” oma sügavtumedates heli- ja värvitoonides mõjub kokkuvõttes ühe helgemana Õun-

„Viimaste” keskkonnaks on valitud põhjamaise vesterni karged tundra- ja tundemaastikud. Pildil Laura Birn ja Pääru Oja

Fotod: Sten Johan Lill

puu filmograafias. Hämaratel polaarmaastikel jagub vabadust ja ruumi unistustele.

Elutruu improvisatsioon

Sümbolismi ja üle ühe ka sürraalsusega mängiva looja ehitatud maailmad on pisiasjadeni läbi komponeeritud, ent neist jäikadest raamidest kasvab välja improvisatsioon ja mänguline elutruudus. Dramaturgilistest olukordadest rohkem kannavad lugu edasi vahepealsed otsese esmärgita ja äärmiselt tunnetuslikud olukorrad ja olemised – mingi argielu eriomane salapära, mis suudetakse kunstiliste kujundite kaudu siiralt ja ehe-

dalt esile tuua. Õunpuu filmides vaheldumisi või ühtaegu meeleheitlikult, naeruväärselt ja naiivselt oma argielu lämmatavas raamistikus isikliku vabaduse ja õnne poole püüdlevad karakterid peegeldavad ajale ja paigale kohaselt nii isiklike paineid kui ka laiemaid ühiskondlikke hoovuseid. See pakub publikule võimalust tajuda ja mõtiskleda kunstilise kogemuse kaudu ka oma-

Ehitatud maailmade jäikadest raamidest kasvab välja improvisatsioon ja mänguline elutruudus.

enda eksistentsi ja keskkonnaga suhestumise üle. Seejuures oleneb – nii kulunult, kui see ka ei kõla – vaatajast endast, kas kinoekraanilt (köver)pee-

„Artur Sirgu elu ja surm” täiendab Eesti sõjaeelse ajaloo kirjeldusi

Kalle Muuli raamat on seni puudunud lugu Eesti sõjaeelsest ajaloost ja tähtsat rolli mänginutest.

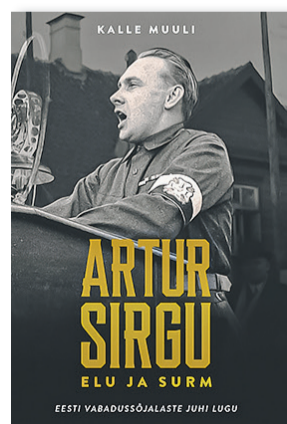
ARVUSTUS
Siim Kallas
riigikogu aseesimees
(Reformierakond)

Kas Artur Sirk mõrvati või tappis end ise? See küsimus on meid erutanud juba üle 80 aasta. Kalle Muuli on eri versioone põhjalikult ja hästi analüüsinud. Lisan mõne kommentaari.

Muide, olen käinud Echtenachis, seisnud kohal, kus kunagi oli Ungari pansionaat, ja üritanud tunnetada, mis võis selles pisikeses linnakeses 31. juulil 1937 juhtuda.

Poliitiline mõrv, mida korraldab üks riik teise riigi territooriumil, on suur kuritegu. See on seotud ülisuurte riskidega. See nõuab põhjaliku planeerimist ja korraldamist, mis peab toimuma ülima saladuskatte all. Sellega on seotud palju inimesi. Ja sellest jäävad jäljed, mis tulevad aastate pärast ilmsiks. Viimase 50 aasta jooksul on avalikuks

saanud palju poliitilisi saladusi, aga Artur Sirgu võimaliku mõrvamise kohta pole ilmnenud midagi tõsiselt võetavat, isegi mitte NKVD ülekuulatud Eesti tegelaste põhjalikes ülekuulamisprotokollides. Kalle Muuli kirjutab õigesti, et peale kõige muu polnud ju Pätsil õieti motiivigi.

Küll aga oli Sirgul piisavalt põhjust enesetapuks, eeldades, et tegemist oli veidi heitliku iseloomuga inimesega.

Polnud enam tema vabariik

Eesti oli Artur Sirgu hüljanud. See polnud enam tema vabariik. Võimul olid inimesed, kelle vastu ta oli võidelnud. Võitluskaaslased olid vangis. Avalik arvamus, ajakirjandus, mõnitas ja pilkas vabadussõjajalasi. Ja mis kõige hullem: rahvas oli ilmselgelt Pätsi režiimiga rahul.

See üksindus, mida tundis Artur Sirk selle tõttu, et tema oma riik ja rahvas olid ta hüljanud, pidi olema kohutav. Selline olukord võis tekitada enesetapumõtteid küll.

Kirjutistes, mis käsitlevad eriti vapside relvastatud väljaastumise katset (või õigemini plaani), küsitakse tihti:

Eesti oli Artur Sirgu hüljanud. Võimul olid inimesed, kelle vastu ta oli võidelnud.

kas kuskil oli reetur? Julgen väita, et Eestil oli väga tõhus poliitiline politsei, kes arendas oma kogemuse ja võimekuse välja võitluses kommunistidega. Sellel politseil oli agentuur igal pool. Arvan, et põhiliselt teadis poliitiline politsei oma agentide kaudu kõike, mis vapside seas toimus.

Muuli osutab õigesti Sirgu väljapaistvale kõneandele. Seda kinnitavad kõik allikad. Tema kõned lummasid ja panid rahva kaasa elama.

Aga kas ei teinud Sirk seda viga, et usaldas liialt oma kõneandi ja uskus, et võib mistahes

TAUST Kes ta oli?

Artur Sirk (Eesti advokaat ja poliitik, üks Eesti vabadussõjajalaste liidu juhte) suri Luksemburgis Echtenachi hospitshaiglas 2. augustil 1937 vigastustesse, mille oli saanud 31. juulil aknast välja kukkudes. Arvatakse, et ta hüppas või visati aknast välja. Luksemburgi poliitisei ametliku juurduse järgi sooritas Sirk enesetapu. Vikipeedia

olukorras rahva oma poolele rääkida?

Tagajärg oli see, et tema ja tema juhitud poliitiline liikumine jäi poliitikas ükski, liitlasteta. Ja kõik ühinesid tema vastu.

Suurepärane raamat Artur Sirgust ja tema ajast on oluline täiendus meie sõjaeelse ajaloo kirjeldamiseks. ●